

Sok könyvtár honlapján teszi elérhetővé a használók és látogatók személyiségi jogait rögzítő *írányelveket*. Ezek általános tartalma:

- A könyvtár nem gyűjt adatokat a honlap meglátogatásáról.
- A használó által megadott adatokat a könyvtár – a bírói végzés esetét leszámítva – nem adja ki harmadik személynek.
- Nem gyűjtenek és adnak el információt üzleti céllal.
- A használói adatokat bizalmasan kezelik.

A számítógép képernyőjén a személyiségi jog akkor sérülhet, ha a géphasználó számára nem kívánatos, hogy másvalaki is megfigyelheti gépes tevékenységét. Ugyanez másik oldalról: az amerikai legfelsőbb bíróság jóváhagyta, hogy szövetségi költségvetésből a könyvtárak pornográf tartalmakat szűrő szoftvert vásároljanak. Lehetnek ezenkívül más kényes tartalmak is, például arab nyelvű oldalak látogatása. A cikk szerzője azt a megoldást javasolja, hogy legyen a könyvtárban a személyiségi jogokat jobban védő, azaz külső szemlélő által nem látható képernyő is. Másik lehetséges megoldás a fejre szerelhető szemüvegszerű képernyő, melyet hagyományosan a virtuális valóság kedvelői használnak. Másutt viszont éppen az gátolja a nemkívánatos tartalmak használatát, ha a képernyő a nyilvánosság kontrollja alá van vetve.

Az Egyesült Államokban rohamosan terjedő *rádiófrekvenciás dokumentumazonosító és nyomon követő rendszerek* szintén sérthetik a személyiségi jogokat. Ugyanis az olvasó egyidejű azonosítása esetén megállapítható, hogy ki mit olvas, s ez az adat illetéktelen kezekbe (hackerek vagy a szövetségi kormányzat) is kerülhet. Így – mint az Electronic Frontier Foundation (Elektronikus Hatá-

rok Alapítvány) kifejti – azonosíthatóvá válik az emberek érdeklődése, ami pedig magánügy.

A *vakok személyiségi jogai* csökkennek azáltal, ha valaki felolvas nekik, vagy Braille-írássá alakítja számukra a személyes iratokat: a felolvasó személy természetesen tudomást szerez a látáskárosodott informálódási szokásairól. E kérdés megoldódni látszik az elektronikus dokumentumok, szövegfelismerő szoftverek és felolvasógépek által.

A *Patriot Act (Hazafias törvény)* alkalmazásával a kormányzat betekinthez a könyvtárakban keletkező, s ott elérhető személyes adatokba is. Főként a felsőoktatási könyvtárak utasítják el a nem hivatalos adatok kiadását. Ők csak az illetékes egyetemi jogi bizottság felhatalmazásával hajlandók adatokat kiszolgáltatni. Az ALA vonatkozó irányelvei azt is szorgalmazza, hogy a könyvtár törölje az adminisztrációhoz nem szükséges adatokat, és tájékoztassa a használókat a Hazafias törvény által felvetett problémákról. Az aktuális jogi helyzet mindazonáltal meglehetősen bonyolult: a cikk felsorolja a Hazafias törvénnyel szembeni, illetve azok rendelkezéseit bővíteni szándékozó betérjesztések, polgári kezdeményezések sorát. A törvényre reagálva gyakorlattá vált az is, hogy könyvtárak a dokumentum visszaérkezése után törlik a kölcsönzés adatát. Az ALA-irányelv szerint a könyvtári számítógépek automatikusan rögzített használati adatait úgy kell kezelni, hogy semmiképpen ne csorbítsák a személyiségi jogokat.

/FALK, Howard: Privacy in libraries. = The Electronic Library, 22. köt. 3. sz. 2003. p. 281–284./

(Mikulás Gábor)

Nemzeti elektronikus könyvtár Oroszországban

A *Nemzeti elektronikus könyvtár létrehozása* c. projekt keretében a következő két-három évre az alábbi célokat tűzték ki:

1. A Nemzeti elektronikus könyvtár (NEK) internetes portáljának kialakítása, amely induláskor a legegyszerűbb szolgáltatásokat nyújtja: belépés, keresés, a találatok megtekintése a képernyőn.
2. A NEK elektronikus állományának létrehozása sok teljes szövegű dokumentummal.

3. A digitalizálási munkák koordinálása, azaz olyan szervezeti struktúra kialakítása, amelyben tájékozódni lehet arról, mi van már meg digitális formában, illetve milyen dokumentumok digitalizálását tervezik.

A fenti célok közül 2004 elején már műszakilag és technológiailag létrejöttek a NEK alapjai, az elektronikus állomány és a katalógus. Megoldandó kérdés maradt az állomány feltöltése és a bibliog-

ráfiai leírások elkészítése. A NEK legfontosabb forrásai közé sorolhatók:

A nagy elektronikus könyvtári projektek

- A *Disszertációk elektronikus könyvtára* – az Oroszországi Állami Könyvtár 2003 óta építi, tartalma 2004 elején 28 ezer teljes szövegű dokumentum volt, évente mintegy 25 ezer disszertációt digitalizálnak.
- Az *oktatási anyagok központi könyvtára* – az Oktatási Minisztérium 2002 óta építi, 2004 elején 7000 tételt tartalmazott, az éves növekedés 5000 tankönyv.
- *Elektronikus könyv* – az Oroszországi Állami Könyvtár és a Nemzeti Könyvtár 2001 óta közösen építi, 2004 elején 50 ezer teljes szövegű dokumentumot tartalmazott, az éves növekmény 1000 digitalizált könyv.
- *Tudományos elektronikus könyvtár* – az Alapkiadások Oroszországi Alapja építi, 2004 elején mintegy 5 millió tudományos folyóiratcikket tartalmazott.

Internet

Az interneten a legkülönbözőbb témakörökben több tucat elektronikus könyvtár található, becslések szerint a tartalmuk együttvéve mintegy 40-50 ezer. Kiemelkedő jelentősége van a Maškov könyvtárnak (www.lib.ru), amely egymaga több mint 30 ezer tételt tartalmaz. (Nem biztos, hogy minden mű legálisan vált elérhetővé.)

A kiválasztás feltétele, vagyis hogy ezekből a könyvtárakból mely dokumentumok kerüljenek a NEK-be, az, hogy a szolgáltató könyvtáraknál a digitalizált művek eredetijének meg kell lennie.

Egyes könyvtárak digitalizálási projektjei

Gyakorlatilag valamennyi nagy könyvtár foglalkozik állománya legértékesebb részének digitalizálásával. Ezek egy része bekerülhet a NEK elektronikus

állományába. Nem minden könyvtár hajlandó azonban átadni elektronikus gyűjteményét, azaz elképzelhető, hogy a NEK osztott adatbázisként fog működni. A NEK struktúrájáról a döntés a következő 3-5 évben várható.

A tervek szerint 2005 végére a NEK állománya eléri a 100 ezer tételt. Ehhez azonban meg kell kötni a szerződéseket a nagy állományok tulajdonosaival, megoldást kell találni arra, hogy a kisebb gyűjtemények tulajdonosait érdekeltté tegyék a NEK-be való belépésben, néhány nagy könyvtár bevonásával meg kell kezdeni az elektronikus dokumentumok gyarapítását és katalogizálását, beleértve az internetről vett dokumentumokét is.

Az Oroszországi Állami Könyvtár 2004 elején megkezdte a hozzáférés bővítését a Disszertációk elektronikus könyvtárához (<http://diss.rsl.ru>) virtuális olvasótermek létesítésével saját intézményében és más könyvtárakban. Ez azt jelenti, hogy a „virtuális olvasó” beiratkozik a könyvtárba, és ingyenes hozzáférési lehetőséget kap a disszertációk állományához – ugyanúgy, mint a „hagyományos” olvasók. Hasonló eljárást kell majd a NEK-ben is alkalmazni.

Kiemelten kezelik a harmadikként megfogalmazott feladatot, a digitalizált művekről történő információk gyűjtését. Egyelőre nem az a fontos, hogy a dokumentum bekerült-e a NEK-be, vagy csak valamelyik könyvtárban online elérhető, hanem annak az ismerete, hogy létezik a dokumentum digitális változata, azaz erre a célra már nem kell még egyszer kézbe venni. A digitalizálási tervek koordinálását az Oroszországi Nemzeti Könyvtár végzi.

VISLYJ, Aleksandr Ivanovič: Nacional'naâ Elektron-naâ Biblioteka. = Biblioteka, 5. sz. 2004. p. 34-35./

(Viszocsek Eszter)

Milyenek a lengyel könyvtárosnők?

A wrocławiai egyetem könyvtártudományi intézetében 2003 márciusában 50 továbbképzésben részt vevő, egyébként aktív könyvtáros hallgatót, valamint (kontrollként) 40 elsőévest többek között arról is kikérdeztek, hogy milyenek látják a lengyel könyvtárosnők átlagos küllemét, s ez milyen mértékben egyezik a közvéleményi sztereotípiákkal.

Noha a két csoport megítélésében árnyalatnyi eltérések elő-előfordultak, egészében véve a két külön-külön kép gyakorlatilag megegyezett egymással, sőt a közvéleményi vélekedéssel is. Eszerint: a lengyel könyvtárakban általában középkorú asszonyok dolgoznak. Rendszerint magas termékek és vékony alkatúak. Bizonytalan színű szvet-